

Александар С. ПАВЛОВИЋ*

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

ПРИЛОГ ЕТНОГРАФИЈИ СРПСКО-АЛБАНСКИХ ОДНОСА У ШАРПЛАНИНСКОЈ ЖУПИ СИРИНИЋ: ПОГЛЕД ИЗ УГЛА ЛОКАЛНИХ СРБА**

Апстракт: Полазећи од чињенице да у шарпланинској жупи Сирињић поред већинских Срба живе и Албанци, захваљујући чему ово подручје има карактер етнички мешовите средине, пажња у раду посвећена је разматрању локалних српско-албанских односа у контексту положаја сирињићких Срба у условима друштвено-политичких процеса на Косову и Метохији после НАТО агресије на СР Југославију 1999. године до данас. Проучавани проблем посматран је из перспективе локалних Срба, што значи да је у остварењу циља истраживања акценат стављен на анализу дискурса припадника истраживане српске заједнице. Резултати приказани у раду добијени су на основу теренских истраживања у шарпланинској жупи Сирињић, спроведених у више наврата током 2023. и 2024. године.

Кључне речи: Сирињић, Срби, Албанци, српско-албански односи, Косово и Метохија.

Жупа Сирињић налази се на североисточним обронцима Шар-планине, на крајњем југу Косова и Метохије. Реч је о области која се као посебна административна јединица и са истим именом среће још у српско средњовековно доба (Урошевић 2001: 194), а која се данас територијално подудара са подручјем општине Штрпце чије становништво поред већинских Срба чине и Албанци. На етнички мешовит састав Сирињића указао је још Иван Степанович Јастребов који је у време свог конзуловања у Призрену забележио да поред српског, православног становништва, у неким селима ове области живе и Арнаути, односно арнауташи или потомци прво исламизираних, а затим албанизованих Срба (2018: 213). Крајем 19. века Јован Цвијић констатује да у Сирињићу преовлађује српско становништво, састављено мањим делом од староседелаца, а већином од досељеника чије се миграције у жупу завршава најкасније средином 18. столећа. Цвијић, са друге стране, каже да су сви Албанци, или Арбанаси, како их назива, досељеници који у Сирињић долазе током 18. и прве половине 19. века, међу којима има и нешто потомака исламизираних Срба (1996: 359–360). И Атанасије Урошевић, који је истраживање

* Виши научни сарадник, ORCID 0000-0001-8487-7069, alek.pavlovic@hotmail.com

** Рад је написан у оквиру научноистраживачког рада НИО по Уговору склопљеним са Министарством науке, технолошког развоја и иновација РС број: 451-03-66/2024-03 од 26. 1. 2024. године.

у Сиринићу спровео уочи Другог светског рата, наводи да један, мањи део локалних Албанаца води порекао од Срба који су примили ислам, након чега су се помешали са муслиманским Арбанасима, док за већину такође сматра да потиче од досељеника који су се у жупу доселили касније у односу на Србе. Према Урошевићу, до средине 18. века у Сиринићу уопште није било Албанаца. Један од најстаријих албанских родова овај аутор проналази у селу Фираја, за који претпоставља да се у Сиринић доселио око 1770. године (2001: 227–230).

У време када наведени аутори сведоче о етничкој структури Сиринића локални Срби и Албанци одавно већ представљају две потпуно различите демографске и етнокултурне заједнице чији је просторни распоред унутар жупе формиран још почетком 19. века. Тада су у овој области успостављене две одвојене етничке и насеобинске целине, са „контакт“ зоном у средини коју је чинило неколико мешовитих српско-албанских насеља (Radovanović 1998: 49–50). Овакво стање остало је скоро исто све до најновијег доба, па се дан-данас у албанска насеља у Сиринићу убрајају Брод, Фираја, Ижанце и Коштањево, а у српска Севце, Јажинце, Врбештица, Брезовица,¹ Штрице, Беревце и Готовуша, док се између ових насеља налази неколико мешовитих села: Вича, Драјковце, Сушиће, Доња Битиња и Горња Битиња (Исто). Наведена расподела специфична је по томе што је Сиринић једини мултиетнички предео на целом Косову и Метохији у ком се ни демографска пропорција између српског и албанског становништва од 19. века до данас није битније мењала. Оно што је представљало типичан демографски процес за сваку српско-албанску средину на подручју покрајине, који је по правилу резултирао потискивањем Срба од стране Албанаца, у Сиринићу се није догодило. Овде Срби у односу на Албанце у континуитету чине већинско становништво, захваљујући највише томе што су и поред веома високог природног прираштаја Албанци у односу на Србе имали знатно већи степен исељавања (Исто: 50, 52).²

Иако Албанци поред Срба у Сиринићу живе практично пуна два века до данас је у домаћој науци мало пажње било посвећено разматрању односа припадника две етничке групе на овом подручју. Једино Атанасије Урошевић на основу својих истраживања још уочи Другог светског рата доноси краћи опис ових односа, за које каже

- 1 У време Јастребова, Цвијића, Урошевића, али и касније, Брезовица није постојала. Она је релативно ново насеље, настало пресељењем дела становника села Врбештица последњих деценија 20. века (Младеновић 2019: 55–56). Брезовица је формирана на месту некадашњих станишта сточара, која су ту била у 19. столећу, и бивше рударске насеобине из 1927. године подигнуте ради експлоатације руде хрома (Radovanović 1998: 54).
- 2 Према првом модерном попису обављеном у Сиринићу 1913. године у овој области је живело 9202 становника, од којих 5750 у српским, 1969 у албанским и 1483 у мешовитим насељима. Године 1921. Сиринић је имао 8236 становника, од којих је 5030 живело у српским, 1785 у албанским, а 1421 у мешовитим насељима, док је десет година касније у овој жупи било 7665 становника, од којих је 4787 живело у српским, 1547 у албанским и 1331 у мешовитим насељима (Radovanović 1998: 53). Од 1948. до 1989. године српско становништво Сиринића континуирано се смањује у односу на албанско становништво, али оно константно представља већину. Тако је 1948. године у Сиринићу живело 6597 Срба, или 70,4% укупног броја становника жупе, и 2711 Албанаца, или 29,0% укупног становништва жупе. Године 1989. број Срба у Сиринићу био је 8303, или 65,9%, док је Албанаца било 4125, или 32,7%. Последњи попис који је на Косову и Метохији 1991. године спровео Републички завод за статистику Србије Албанци су бојкотовали, па су процене о тадашњем броју становника и етничкој структури Сиринића биле приближно идентичне подацима из 1989. године (Медојевић, Милосављевић 2023: 72).

да су често били пример „доброга живљења и међусобног помагања између Срба и Арбанаса од њиховог првог додиром у области па до данашњих дана“ (2001: 242). Урошевић наводи да су Албанце у доба њиховог досељавања у Сиринић локални Срби дочекивали са разумевањем, прихватајући их као комшије, да би након тога једни друге у случају потребе неретко узимали и у заштиту (Исто: 242). Није било непознато да су сиринићки Срби своје комшије Албанце позивали у помоћ и приликом решавања одређених обичајноправних проблема, па је, рецимо, забележено да су у деобини српске задруге Дурлевића у селу Драјковцу 1934. године учествовали локални Албанци који су се позиву „радо одазвали и својим знањем и умешношћу допринели да се задруга правилно подели“ (Исто: 243). Ипак, српско-албански односи у Сиринићу нису били поштеђени међусобног подозрења, па ни нетрпељивости. Узрок овоме, како Урошевић наводи, били су агресивност и самовоља појединих Албанаца, а не поступање целе локалне албанске заједнице према Србима или обрнуто. Испољавано непријатељство изазивало је страх код друге стране, због чега, на пример, Срби понегде нису дозвољавали да се у њихова насеља Албанци досељавају (Исто: 242).

Полазећи од Урошевићевих описа, и имајући у виду недостатак студија посвећених српско-албанским односима у шарпланинској жупи Сиринић, мотив за истраживање представљено у овом раду потекао је из настојања да се пружи одређени допринос на пољу изучавања посматраног проблема. Наведени мотив проистекао је посебно из разлога увиђања потребе да се српско-албански односи у Сиринићу сагледају у контексту догађаја на Косову и Метохији који су били проузроковани НАТО агресијом на СР Југославију 1999. године и сукобом државе Србије са албанском паравојном Ослободилачком војском Косова (ОВК), а који су резултирали повлачењем српске полиције и војске са подручја покрајине, увођењем међународне управе, затим и једностраним проглашењем косовске независности од стране Албанаца 2008. године. Истраживање конципирано на поменути начин, дакле, имало је за циљ да се у светлу околности у Сиринићу у протеклих четврт века сагледају односи између локалних Срба и Албанаца и тако пружи аргументи за одговор на питање у којој мери ови односи одражавају елементе као што су суживот и сарадња, о којима пише Урошевић, односно да ли они рефлектују шире односе Срба и Албанаца на Косову и Метохији, нарочито у контексту друштвено-политичких процеса на подручју покрајине у последњих двадесет пет година, који су неретко, све до данас, обележени дистанцом и неповерењем између припадника две етничке групе.

Очекивани резултати истраживања требало би да послуже као прилог етнографији српско-албанских односа у Сиринићу, под чиме се подразумева доношење описа ових односа са карактером грађе од значаја за сагледавање проучаваног феномена у посматраној локалној средини, која може бити од користи и за разумевање односа Срба и Албанаца на Косову и Метохији укупно гледано, и то не само данас, односно у последњих двадесет пет година, већ и у ранијем историјском периоду. У остварењу наведеног циља, посматрано са методолошког аспекта, акценат је био стављен на прикупљање грађе помоћу квалитативних истраживачких приступа, у чему је предност дата емској, антрополошкој кључној перспективи, што значи да је проучавани проблем сагледаван „изнутра“, на основу субјективних перцепција становника Сиринића. Пажња у истраживању, сходно наведеном, била је усмерена на

дискурс, тако да је главно истраживачко средство примењено у сврху прикупљања потребног чињеничног материјала био разговор са саговорницима. Истраживање је, што нарочито треба истаћи, имало приступ који је у себи садржавао осећања националне везаности истраживача за своје сународнике у Сиринићу, односно његову потребу да своје сународнике у датим околностима разуме, због чега је проучавани проблем сагледаван из перспективе припадника локалне српске заједнице, захваљујући чему је, другим речима, пажња у раду била усмерена ка разматрању начина на који о српско-албанским односима у жуши мисле и говоре сиринићки Срби.

Грађа за потребе теме којом се рад бави прикупљена је на основу теренских истраживања спроведених у Сиринићу у више наврата током 2023. и 2024. године. Истраживање је вршено у неколико насеља жупе, и то у Штрпцу, Готовуши и Драјковцу. Разговори са саговорницима били су углавном формалног карактера и вођени су на основу уштитника полуструктурираног типа. Узорак истраживања био је састављен од двадесет пет саговорника, чију структуру је чинило осамнаест особа мушког пола и седам особа женског пола, старости од 30 до 81 године. Због ограниченог броја саговорника, те због тога што су они бирали по препоруци, пре свега на основу њихових међусобних познанстава, услед чега је наведени узорак имао непробабилитички карактер,³ резултате истраживања представљене у раду треба посматрати само као делимичне или недовољно обухватне за извођење општијих закључака од значаја за истраживану тему.

СРПСКО-АЛБАНСКИ ОДНОСИ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ – ШИРИ ЕМПИРИЈСКИ ОКВИР

Односи Срба и Албанаца у Сиринићу не могу се посматрати независно од ширих српско-албанских односа на Косову и Метохији. У питању су односи који су, гледано у историјском контексту – од последње четвртине 19. века, кроз цело 20. столеће, све до данас, обележени опречним политичким циљевима, а специфични су по променама у односима моћи између две стране, што се може упоредити са кретањем клатна између две крајње тачке (Zdravković 2005: 11, 14). Опречни политички циљеви Срба и Албанаца праћени су антагонизмом, који је, уз међусобне језичке, културолошке и верске разлике, био вероватно од кључног утицаја на стварање идентитета једних и других. Идентификација припадника две етничке групе, у том смислу, базирана је преваходно на истицању међусобних супротности, сходно чему је бити Србин на Косову и Метохији значило не бити Албанац, док је бити Албанац подразумевало не бити Србин (Исто: 18).

Односи засновани на међусобним разликама утемељење су нашли нарочито у појму о сопственој територији. Реч је о проблему који лежи у основи опречних српско-албанских политичких циљева, а који је условљен управо територијалним питањем, тј. спором око исте територије. И за Србе и Албанце простор Косова

3 Непробабилитички узорак је узорак чије се јединице бирају према одређеним преференцијама, због чега он не одажава репрезентативну слику проучаване заједнице. Код узорка пробабилитичког типа, са друге стране, свака јединица узорка може се по својим особинама узети као представник популације чији је део (Вучинић Нешковић 2013: 32–33).

и Метохије, односно Косове (*Kosovë*), испуњен је симболиком тесно повезаном са свешћу о властитом етничком и националном идентитету. За Србе овај простор представља колевку њихове духовности, државности и националности почев од периода средњовековне српске државе, који симболизује њихове патње и жртве претрпљене током вишевековног робовања под туђинском влашћу, док Албанци себе сматрају потомцима Илира, те да им зато овај простор припада као његовим наводно првобитним становницима (Исто: 126). Улазак Косова и Метохије у састав српске државе после Првог балканског рата Албанци су доживели не као ослобођење од турске власти, већ као окупацију, што је детерминисало њихов однос према Србији, после и Југославији, који ће бити доминантан у целокупном каснијем периоду, све до краја 20. века, тачније до данас. Главно обележје овог односа био је отпор против државе Србије, усмерен ка одвајању од ње и стварању „Велике Албаније“ као главног циља албанског националног покрета још од оснивања Призренске лиге 1878. године (Павловић 2021: 67).

Емпиријски подаци указују на висок степен етничке дистанце између Срба и Албанаца на Косову и Метохији, као и на снажне стереотипе које припадници обе групе имају једни о другима. Однос Срба и Албанаца Срећко Михаиловић описује као *етнички нарцизам*, под чиме овај аутор подразумева ситуацију „када су етничке групе пуне себе, када у себи виде све најбоље а у другима све најгоре, када су самозаљубљене“ (1998: 415). Наведени однос испољава се у екстремним стереотипима, као крајње поједностављеним представама о себи и другима, који међу Србима и Албанцима доживљавају ескалацију од почетка деведесетих година 20. века, када су се напетости између припадника две етничке групе на Косову и Метохији приближиле врхунцу (Исто: 415, 420–421). На однос Срба и Албанаца прожет јаким идентитетским контрастом указује и Сања Златановић, која припаднике албанске етничке групе у дискурсу Срба на југоистоку Косова и Метохије означава термином „најзначајнији *групи*“ (2018: 269). Поменуга ауторка, ипак, скреће пажњу на то да главну особину српско-албанских односа на посматраном подручју представља амбивалентност, што значи да Албанце локални Срби виде не само кроз негативне стереотипе, већ кроз широку скалу одређења и емоција: „од изразито негативних квалификација и снажног доживљаја угрожености, (...) до носталгично обојених сећања на некадашња пријатељства и повезаности“ (Исто: 292).

Сукобом на крају 20. века између државе Србије, са једне стране, и албанске паравојне ОВК, са друге стране, односи Срба и Албанаца на Косову и Метохији трајно су нарушени. Међусобна дистанца додатно је продубљена, у мери да до данас, пуних четврт века после окончања сукоба, она не престаје да буде генератор неповерења и подела између два народа. Посебан проблем представљају притисци које албанска већина од 1999. године континуирано спроводи над српском мањином, што код Срба изазива осећање угрожености и страха од неизвесне будућности. Притисци су од једностраног проглашења косовске независности 2008. године усмерени ка интеграцији Срба у институционални систем под централном албанском управом у Приштини, што почиње посебно да се осећа од 2013. године и потписивања „Првог споразума о начелима нормализације односа Београда и Приштине“, који је у јавности постао познат као Бриселски споразум, чији је циљ био „заокруживање“

наведене независности на целокупној територији покрајине, укључујући већински српски део северно од реке Ибар. О стању српско-албанских односа на Косову и Метохији деценију након започињања спровођења Бриселског споразума говоре резултати једног истраживања који кажу да се Срби на подручју покрајине осећају небезбедно, дискриминисано, да су присиљени на исељавање, док припадници њихове заједнице немају једнака права на рад и запошљавање као што имају Албанци (видети „*Odbroјavanje*“ 2023). Тежак проблем представља насилна политика коју према Србима спроводе установе самопроглашеног независног Косова, која се са прекомерним интензитетом примењује посебно на делу Косова и Метохије северно од Ибра, већински насељеном управо српским становништвом (Исто).

Парадигму односа Срба и Албанаца на Косову и Метохији у последњих четврт века осликава стање у Косовској Митровици, која је после НАТО агресије на СР Југославију 1999. године до данас реком Ибар подељена на два дела – јужни, насељен Албанцима, и северни, већински настањен Србима. Свакодневна реалност у овом граду годинама након успостављања поделе била је обележена стањем које се могло описати као постратни *status quo*, у коме отворени сукоб можда јесте био окончан, али тако да су дубоке поделе међу сукобљеним странама остале (Gusic 2020: 2). Испод овако наизглед једнозначне површине односи Срба и Албанаца, међутим, били су далеко од упрошћених. Није мали број припадника српске заједнице у Косовској Митровици који на индивидуалном плану, што значи на нивоу свакодневних комшијских, економских, или колегијалних веза, које искључују теме везане за високу, националну политику, или за питања етничког идентитета, са одређеним бројем својих суграђана Албанаца дан-данас имају односе засноване на међусобном поштовању и толеранцији (видети Марковић Савић 2018: 148–154, 159–162; Павловић 2023: 262–263, 264–268). На то да односи Срба и Албанаца на Косову и Метохији нису увек били строго поларизовани у две непомирљиве крајности указују и други примери међусобне сарадње и суживота, о којима, рецимо, говоре раније изнета опажања Атанасија Урошевића и Сање Златановић, а који се могу пратити кроз дужи историјски период, све до данашњег доба. Гер Дејзингс, у том смислу, Косово и Метохију види као подручје које поред сукоба и сегрегације има дугу историју коегзистенције, и то захваљујући трговини, верском преобраћању и многим културним особинама које су биле и остале заједничке и Србима и Албанцима. Овај холандски антрополог о Косову и Метохији говори као о „граничном“ друштву, у којем су се периоди сукобљавања смењивали са периодима додира и сарадње, тако да су етничке и верске границе међу различитим групама и заједницама у мирнијим периодима често бледеле (2005: 13–14).

ПОЛОЖАЈ СРБА У СИРИНИЋУ ОД 1999. ГОДИНЕ ДО ДАНАС

Од повлачења српске полиције и војске са Косова и Метохије и увођења међународне управе на подручје покрајине после НАТО агресије 1999. године шарпланинска жупа Сирињић представља мало, изоловано српско острвце у већински албанском окружењу. Статус изоловане српске средине Сирињић је стекао захваљујући исељавању многих Срба из Урошевца, Призрена и других околних места, до ког

долази услед прогона од стране албанских екстремиста непосредно након НАТО агресије и повлачења српске полиције и војске са Косова и Метохије, а затим и неколико година касније – током Мартовског погрома 2004. године.⁴ У вртлогу наведених догађаја Сиринић је за бројне Србе расељене из околине постао уточиште, па је у овој жупи 2008. године било регистровано 785 интерно расељених лица, док је број ових лица забележен 2021. године износио око 900. Према изводу из социјалне карте општине Штрце за 2006. годину, са подацима допуњеним 2008. године, у Сиринићу је живело укупно 9.016 Срба и 30 Рома, док је Албанаца, на основу података ОЕБС-а, било око 4.500 (*Локални акциони план* 2009: 1). Готово исти демографски подаци се у званичној статистици срећу и 2021. године, када је забележено да је број Срба у Сиринићу био 9.100, док је број Рома и Албанаца остао непромењен у односу на податке из 2008. године (*Орђинска стратегија* 2021: 6).

У време НАТО агресије и сукоба државе Србије са албанском паравојном ОВК подручје Сиринића било је поштеђено већих оружаних дејстава. Последнице сукоба, ипак, Србе у Сиринићу нису заобиле. Иако отворених међуетничких непријатељстава у жупи током сукоба углавном није било, након његовог окончања код локалног српског становништва долази до пораста осећања угрожене безбедности, али и егзистенције, на шта је посебно утицало ограничење слободе кретања, будући да су после повлачења српске полиције и војске са подручја покрајине саобраћајне везе између сиринићких Срба и „спољашњег света“ биле практично прекинуте (Павловић 2018: 475–476). Сваки излазак ван жупе или кретање у правцу ка њој за локалне Србе представљао је ризик од опасности да буду изложени нападима Албанаца, због чега су већ у јулу 1999. године органи међународне управе организовали тзв. *конвој*, састављен од возила за превоз Срба на релацији између Сиринића, са једне стране, и других већински српских средина на Косову и Метохији, али и административних прелаза са централном Србијом, са друге стране, која су била у оружаном пратњи припадника КФОР-а. На овај начин локално становништво долазило је у могућност да се снабде намирницама, лековима, и другим потрештинама, што је била редовна пракса више година, све док *конвој* није укинут, након процене међународних чинилаца да слобода кретања за сиринићке Србе није више била угрожена.

Гледано из данашње перспективе, слобода кретања за сиринићке Србе одавно више не представља проблем, док се свакодневни живот у жупи одвија наизглед саввим уобичајено. Испод привида нормалности, међутим, крије се другачија слика стварности, на коју посебно утиче гашење институција државе коју Срби у Сиринићу доживљавају као своју, а то је држава Србија. Закључно са 2012. годином овде су редовно одржавани локални избори који су организовани у српском систему, али после једностраног проглашења косовске независности од стране Албанаца у Сиринићу

4 Термином *Маршовски погром* означава се талас насиља од 17. до 19. марта 2004. године, када је више десетина хиљада Албанаца насрнуло на српско и друго неалбанско становништво на ширем подручју Косова и Метохије јужно од Ибра. Тада су опустошена многа насеља, спаљено је и опљачкано 30 православних цркава, протерано је око пет хиљада Срба, Рома и Ашкалија (Ноббауер 2009: 182, 184). Погинуло је 19 особа, од којих једанаест Албанаца и осам Срба, а рањено је 954 лица (Јевтић 2005: 169). Повод за насиље била је гласина да су се тројица албанских дечака удавили у Ибру бежећи од Срба, али касније се показало да је смрт дечака био несрећан случај, а не последица напада (Рибич 2008: 230).

се одржавају и локални избори у институционалном систему самопроглашеног независног Косова. Од 2013. године и потписивања Бриселског споразума локални избори у организацији државе Србије у жупи се укидају, међутим Србија тада формира Привремени орган локалне самоуправе са председником и члановима које је директно именovala Влада у Београду. Стање на терену било је такво да су радиле две локалне општинске администрације, једна са мешовитим српско-албанским саставом, док је друга била састављена само од Срба, при чему није била реткост да су поједини припадници српске заједнице истовремено били део локалне самоуправе у оба система – државе Србије и оног који је припадао самопроглашеном независном Косову. Скоро деценију је Привремени орган општине Штрице радио практично несметано, пружајући различите услуге грађанима, пре свега оне које су биле повезане са административним пословима и добијањем документације потребне за функционисање у систему државе Србије, све до 2022. године када је полиција при систему самопроглашеног независног Косова ову установу затворила.

Иако практично све време од повлачења српске полиције и војске са Косова и Метохије после НАТО агресије на СР Југославију Срби као већинско становништво у Сиринићу имају руководећа места у локалној самоуправи, партиципирање у систему самопроглашеног независног Косова за њих до данас представља решење које махом доживљавају као наметнуто. Стање у ком се налазе од 1999. године углавном виде као раздобље туђе, албанске власти, чије главне полуге у рукама држе водеће земље Запада којима на Косову и Метохији, као међународним актерима, после НАТО агресије припада доминантна улога у спровођењу стране управе. Након укидања Привременог органа општине Штрице 2022. године од српских институција у Сиринићу до данас функционишу још просвета и здравство, које локално становништво доживљава као једину преосталу спону са државом Србијом, али и као гарант радних места и прихода за многе припаднике заједнице сиринићких Срба без којих њихов опстанак у жупи вероватно не би био могућ. У околностима проистеклим из једнострано проглашене косовске независности 2008. године, касније и под принудом спровођења Бриселског споразума, Срби у Сиринићу били су приморани на то да зарад пуке егзистенције прихвате чињенично стање на терену, што значи да су морали да се укључе у институционални систем који су им на Косову и Метохији наметали већински Албанци. Одређени број сиринићких Срба запослен је у општинским, полицијским, судским и другим органима самопроглашеног независног Косова, где поред њих раде и припадници локалне албанске заједнице.

СРПСКО-АЛБАНСКИ ОДНОСИ У СИРИНИЋУ ВИЂЕНИ ОЧИМА ЛОКАЛНИХ СРБА – ИЗМЕЂУ СУЖИВОТА И МЕЂУСОБНОГ НЕПОВЕРЕЊА

Резултати истраживања представљеног у раду показали су да примарни оквир опажања српско-албанских односа у Сиринићу за локалне Србе представља слика дихотомије два народа различитог имена, језика и културе. Термин којим сиринићки Срби означавају Албанце обично је *Шийџари*, односно *Шийџар* у мушком роду и *Шийџарка* у женском роду. Саговорници укључени у истраживање најчешће су

саопштавали да знају да ословљавање наведеним називом, у случају да долази од Срба, за Албанце представља увреду и да се због тога припадницима албанске етничке групе у међусобном контакту тако углавном не обраћају.⁵ У контексту свакодневних односа, према казивању саговорника, термин који Срби и Албанци у Сиринићу подједнако користе да би једни друге ословили јесте *комишо*, што значи да су у међусобној комуникацији припадника две групе именована заснована на употреби етнонима потиснута у други план, док је предност дата терминологији која реферише на везе превасходно социјалног типа. Употребу имена *Шийиари*, са друге стране, ниједан саговорник није доживљавао као настојање да се Албанци омаловаже или да им се нанесе увреда, већ су сви ову праксу видели као начин именовања припадника албанске етничке групе који се у комуникацији међу Србима у Сиринићу одувек користио.⁶ Неки међу саговорницима изражавали су негодовање због тога што употребу термина *Шийиари* од стране Срба Албанци сматрају увредом, истичући чињеницу да су сами Албанци себе овим термином увек означавали и да то чине све до данас: „Увек смо их звали Шиигари. (...) Албанци никад их нисмо звали. (...) Мени није јасно шта је ту увредљиво. Јер они за себе кажу Шһииптар, Шһииптор... Можда им је увредљиво што ми не кажемо правилно Шһииптор, него кажемо Шиигтар“ (м. рођ. 1975. год, разговор вођен 18. марта 2024. године).⁷

- 5 Именоване Албанаца у контексту њиховог односа са Србима представља сложено питање, везано за цео простор Косова и Метохије, али и шире. У међусобној комуникацији Албанци себе називају *Shqiptar* (Шиигтар), а албанску земљу или Албанију *Shqipëria* (Шһиипнија). Док су их раније звали Арбанаси или Арнаути, Срби Албанце у 20. веку почињу да зову Шиигтарима, што временом улази у употребу као ознака само за Албанце са Косова и Метохије, чиме је прављена разлика у односу на становнике Албаније. Иако је овај термин после Другог светског рата коришћен као службена ознака за Албанце, он је 1968. године уклоњен из званичне употребе у југословенској држави, како би се изашло у сусрет припадницима албанског народа који су именоване термином Шиигтар од стране Срба доживљавали као увреду (Гаталовић 2016: 19). Албанце је наведени термин вређао из разлога што је он у социјалистичкој Југославији постао синоним за физичке раднике које су већином чинили припадници албанског народа, који су трубом за крухом из сеоских средина одлазили у градове. Временом је овај термин уз етничку добио и социјалну димензију, па су под њим подразумевани најнижи слојеви становништва, што значи да именом Шиигтар Албанце нису звали само Срби, већ се догађало и да урбанизовани Албанци са Косова и Метохије своје сународнике са села погрдно ословљавају користећи управо овај термин (Imami 1998: 259–260). Име Шиигтари, према једном становишту, Албанци су одбацивали из политичких разлога, будући да су сматрали да Срби њиме настоје да их поделе у односу на припаднике истог народа у Албанији. Ово је крајем шездесетих година 20. века искоришћено као повод за тадашње покрајинско руководство да из званичне употребе у Југославији избаци термин Шиигтари, а како би се истакло национално јединство Албанаца на Косову и Метохији и Албанаца у Албанији (Богдановић 1985: 207–208).
- 6 Реч Шиигтари је за Србе у Сиринићу одомашени етноним који они користе за именовање својих суседа Албанаца, што чини разлику у односу на употребу овог термина која може имати социјалну, политичку или неку другу конотацију са могућим негативним предзнаком, а која се често среће ван самог Косова и Метохије. Слично је и код Срба у другим крајевима покрајине (видети, на пример, Златановић 2018: 293–296). У контексту догађаја на Косову и Метохији после НАТО агресије на СР Југославију 1999. године, нарочито после једностраног проглашења косовске независности од стране Албанаца, термин *шиийтарска* / *шиийтарски* се код сиринићких Срба, али и код Срба широм покрајине, почиње да јавља и са политичком конотацијом, као ознака за албанску власт независну од државе Србије, што је најчешће праћено негативним предзнаком (примери овакве употребе односе се на термине „шиигтарски избори“, „шиигтарска полиција“, „шиигтарска општина“, итд.).
- 7 Осетљивост Албанаца на ословљавање термином *Шийиари* од стране Срба исти саговорник, али не само он, тумачио је политичким разлозима, повезаним са албанским покретом за отцепљење

Неки саговорници, најзад, нису крили да у одређеним ситуацијама термин *Шиптар* Албанци не морају нужно да доживљавају као увреду. Реч је о ситуацијама до којих долази приликом комуникације припадника две групе која се одвија у шаливом тону, чије учеснике обично чине лица међу којима постоје приснији односи, засновани на познанству, узајамном поштовању, и слично: „Дешава се у шали да му кажеш: Еј бре Шиптаре! Као, шта радиш то? Као и ми кад кажемо: Еј бре Србине! Или: Где си брате Србине!“ (м. рођ. 1951. год, разговор вођен 10. новембра 2023. године).

Однос Срба и Албанаца у Сиринићу није свуда у жупи био исти, што значи да се он могао разликовати у зависности од тога да ли су припадници две групе живели у моноетничким или етнички мешовитим насељима. Искуства Срба из Драјковца, Виче, Доње и Горње Битиње, или Сушића, као села у којима поред српског становништва живе и Албанци, нису нужно морала бити иста као искуства њихових сународника у Штрпцу, Беревцу, Готовуши, и другим сиринићким насељима настањеним стриктно Србима. Разлика је превасходно била у учесталости контаката припадника две групе, који су се у етнички мешовитим насељима одвијали практично свакодневно, док су у насељима моноетничког типа они могли бити мање фреквентни, понекад и ретки. У светлу међусобних односа до 1999. године, ситуација у Драјковцу, на пример, била је таква да су саговорници из овог села наглашавали да су се са комшијама Албанцима свакодневно сусретали, али да се са њима углавном нису дружили. У контексту албанских политичких аспирација усмерених ка осамостаљивању Косова и Метохије од Србије, саговорници у својој данашњој петој или шестој деценији живота присећали су се осамдесетих година 20. века и своје младости, за које их до данас вежу још увек мање-више жива сећања на живот у жупи и локалне српско-албанске односе. Утисак саговорника из Драјковца, али и из других насеља у којима је истраживање вршено – Штрпца и Готовуше, јесте да су се догађаји на Косову и Метохији после смрти Јосипа Броза Тита, иницирани албанским демонстрацијама у покрајини 1981. године,⁸ рефлектовали на међуетничке односе у Сиринићу. Утицај ових догађаја није био занемарив, иако су саговорници тврдили да су се односи Срба и Албанаца у жупи драстичније пореметили тек уочи сукоба 1999. године и током самог сукоба, а да су до последње деценије 20. века они доста дуго били релативно добри.

Косова и Метохије од Србије. Захтеви Албанаца да их Срби означавају једино именом Албанци, према поменутом становништу, били су мотивисани настојањем припадника албанске етничке групе да покажу своје замишљене везе са претпостављеним далеким прецима Илирима, и да тако, идентификујући се као потомци античких становника Косова и Метохије, истакну своје историјско право на ово подручје: „Такозвано племе Албани које се спомиње као илирско племе, вероватно они желе са том речју албански да се вежу за то староилирско племе, и да кажу ми смо сви Албанци, староседеоци смо овде, а то што зовемо себе Шиптар то је само наша употреба локална, и то вас не занима“ (м. рођ. 1975. год, разговор вођен 18. марта 2024. године).

8 До демонстрација је дошло у пролеће 1981. године у више градова на подручју покрајине: Приштини, Подујеву, Вучитрну, Лишану, Глоговцу, Ђиљану, Паковици, Урошевцу, Косовској Митровици, Витини. Демонстрације су трајале три дана са захтевом за проглашењем Републике, иза чега је стајао циљ да се покрајина одвоји од Србије и Југославије и пришоји Албанији. У намери да угуше демонстрације, државни органи су прогласили ванредно стање, а у окршајима до којих је дошло између снага безбедности и демонстраната било је више људских жртава (Богдановић 1985: 250–251).

Као мисаона слика прошлости, сећања се, како каже Тодор Куљић, увек центрирају око ратних сукоба, с обзиром на то да је због могућности емотивне хомогенизације подсећање на рат употребљивије од подсећања на мир (2006: 76). У дискурсу саговорника управо је сукоб на Косову и Метохији 1999. године фигурирао као својеврсна прекретница у односу на коју су период пре сукоба они описивали кроз једну углавном уједначену визуру, чија је преовлађујућа карактеристика била та да је она садржавала успомене на време мира у ком односи локалних Срба и Албанаца, како је већина саговорника тврдила, генерално „нису били лоши“. Наведена констатација повезивана је са периодом живота у југословенској, односно српској држави, током ког су се, како су неки саговорници саопштавали, Албанци у Сиринићу „прилагођавали“ постојећем уређењу због чега „нису били много екстремни у нашу жупу“ (м. рођ. 1956. год, разговор вођен 18. марта 2024. године). Реч је о периоду, посебно до деведесетих година 20. века, који је у Сиринићу остао запамћен по релативном економском просперитету, када је на овом подручју радило више предузећа са значајним бројем запослених лица, било да су она припадала српској или албанској етничкој групи.⁹ Старији саговорници, рођени четрдесетих и педесетих година 20. столећа, наведено раздобље најчешће су описивали као период када су локални Срби и Албанци радили заједно, на основу чега су међу многим од њих успостављане везе засноване на колегијалним односима, сарадњи, понекад и пријатељству.¹⁰

Говорећи о српско-албанским односима у Сиринићу пре 1999. године, практично сви саговорници обухваћени истраживањем истицају су једно, а то је да су односи у посматраном раздобљу били обележени међусобном дистанцом, али и

9 Најважније пословање у Сиринићу било је везано за зимски туризам на Шар-планини, где је на Брезовици радио скијалиште и већи број хотела. На подручју општине Штрпце радио је Деоничарско друштво „Милутин Николић“, које се бавило прерадом дрвета, затим Метална индустрија „Иво Лола Рибар“, специјализована за израду металне галантерије, Јавно предузеће „Шар-планина“, које је производило санитарски материјал, Грађевинско предузеће „Грађевинар“, оријентисано на нискоградњу и високоградњу. Радила су и трговинска предузећа „Младост“ и „Агромаркет“, док се Друштвено предузеће „Задруга“ бавило ратарском и сточарском производњом (Вуцић 1998: 5–7). Привредно пропадање Србије током деведесетих година 20. века, а затим и неповољне економске околности проузроковане крупним друштвено-политичким поремећајима на Косову и Метохији после НАТО агресије на СР Југославију 1999. године, били су чиниоци који су по привреду Сиринића имали драстичне последице. Већина наведених предузећа је затворена, док нека до данас само таворе.

10 Главна привредна грана у Сиринићу до средине 19. века била је сточарство. Од овог периода оно почиње да опада услед честих упада албанских пљачкаша из Љуме који су крали стоку, али и због пораста броја становника у жупи и потребе да се привреда у извесној мери преоријентише на земљорадњу (Урошевић 2001: 206–207). Сточарења је било и касније, скоро кроз цео 20. век, међутим код Срба у Сиринићу данас га практично више нема. Током 20. столећа сточарство је представљало поље економије где није било неуобичајено да Срби и Албанци такође заједно раде, у прилог чему су говорила саопштења више саговорника који су о овој врсти међуетничке сарадње говорили присећајући се догађаја из своје младости или на основу казивања која су својевремено слушали од старијих људи. Сегмент једног од ових саопштења нарочито се издваја: „Мој таст, рецимо, чувао говеда на Шар-планини, по тим бачилима са младим Шиптарима. Причао ми је: Срђане, делили смо леба. Они имали много лепо овој, ја сам имао много лепо оној. Мени била та њихова храна укусна, а њима моја. Заједнички живот“ (м. рођ. 1975. год, разговор вођен 18. марта 2024. године).

извесним степеном неповерења. Овакво становиште било је заступљено једнако код старијих саговорника, који су своју младост и зрело животно доба памтили по сарадњи, па и пријатељским везама са припадницима локалне албанске заједнице, као и код оних млађих, чија конкретна искуства са Албанцима почињу да датирају од времена јачања политичких тензија у покрајини осамдесетих година 20. века, нарочито од последње деценије прошлог столећа. Узрок наведених односа, како су саговорници објашњавали, била је свест о разликама између два народа, због чега је, рецимо, било готово незамисливо да у жупи дође до склапања брака између Срба и Албанаца, али посебно битан разлог због ког су припадници заједнице сиринићких Срба према Албанцима имали однос дистанце и неповерења било је схватање да код Албанаца по питању интерперсоналних међуетничких веза у крајњем случају увек преовладава осећање припадности властитој етничкој групи. Према казивању саговорника, Срби су према својим сарадницима, па и пријатељима Албанцима, увек неговали чак извесну дозу опреза из бојазни да им зарад својих групних, колективних интереса, а на штету међусобно личних блиских односа, они у неком моменту неће окренути леђа. „Увек у српској заједници постојаће висока опрезност“ – била је изјава једног саговорника из Штрица по овом питању (м. рођ. 1972. год, разговор вођен 19. марта 2024. године). – „То је нама с колена на колена преношено. Чак и од пријатеља Албанца. Кад год је њему битно да покаже делом, речима, своју припадност, он ће те оставити“.

Период ескалације сукоба на Косову и Метохији 1999. године и НАТО агресије на СР Југославију Срби у Сиринићу памте углавном по потпуном прекиду свих односа са локалним Албанцима. То је било време, како су саговорници наводили, када су се њихови албански суседи већином иселили из жупе, односно отишли у Албанију и данашњу Северну Македонију, као што су то учинили и Албанци у другим деловима Косова и Метохије, а како би, према тврдњама саговорника, у очима међународне јавности изгледало да су их Срби под принудом отерали. У оваквој ситуацији контакти локалних Срба и Албанаца били су „на нули“, слично као што у жупи од почетка до завршетка НАТО агресије ни међуетничких сукоба или оружаних борби готово да није било. Стање почиње да се мења после повлачења српске полиције и војске са подручја покрајине, када се у Сиринић локални Албанци из Албаније и данашње Северне Македоније враћају. Непосредно по повратку, Албанци према комшијама Србима углавном нису били реваншистички настројени, што су саговорници објашњавали тиме да разлога за реваншизам није ни било, будући да готово нико од локалних Срба према имањима Албанаца током њиховог одсуства из жупе није учинио ништа што би могло да буде протумачено као крађа, штета, и слично, да би Албанци имали повода за љутњу и освету. То, међутим, није значило да ствари за сиринићке Србе неће кренути у правцу који је за њих био неповољан. Повратак Албанаца у жупу после завршетка НАТО агресије означио је почетак осетних међуетничких напетости у Сиринићу, исто као што је овај догађај на пољу локалних српско-албанских односа, како су то неки саговорници описивали, обележио почетак периода у ком су се „Шиптари осилили“.

Првих неколико година после повлачења српске полиције и војске са Косова и Метохије, односно увођења међународне управе на ово подручје, стање у

Сиринићу са становишта међуетничких односа било је, према оценама саговорника, изузетно критично. Односи између локалних Срба и Албанаца, како је један саговорник из села Готовуше тврдио, тада су „били никакви“ (м. рођ. 1966. год, разговор вођен 16. марта 2024. године). Ситуација је била нарочито компликована у етнички мешовитим насељима, у којима се напетост посебно осећала. Суживот припадника две етничке групе овде се враћао у одређену врсту нормале, што је наликвало суживоту до сукоба 1999. године, али то је за многе локалне Србе често био само привид. Поједини саговорници казивали су да су због свега што се у овом раздобљу догађало имали осећање нелагоде, али и страха од могућих ризика за личну безбедност. Посебан проблем представљали су припадници албанске паравојне ОВК који се после повлачења српске полиције и војске са подручја покрајине појављују у Сиринићу, пре свега у албанским селима, одакле према Србима врше провокације, чак и поједина оружана дејства чије су последице биле такве да је међу локалним Србима било и рањених лица. Саговорници из етнички мешовитог села Драјковца тврдили су да је највећа опасност по њихову безбедност долазила управо од стране припадника ОВК, а да озбиљније претње због којих су могли имати осећање физичке угрожености од својих непосредних албанских комшија углавном нису добијали:

„Када су се вратили, никоме од Срба није било пријатно да живи у селу са Шиптарима. Чињеница је да су то људи које смо ми одраније познавали, неки су се и дружили, али мени није било пријатно да пролазим поред њихових кућа. (...) Дакле, не може нико да ми каже да смо се осећали лепо. Ни безбедно. Јер, како се село Драјковце граничи са Фирајом, отуд су стално биле провокације. Поготову су провокације биле повећане после одласка наше војске и наше полиције. После тог десетог јуна деведесет девете, када се наша војска повукла, ја мислим да је било око Петровдана, рањен је један дечко из нашег села“ (ж. рођ. 1974. год, разговор вођен 19. марта 2024. године).

„Гранатирање је било одмах после одласка наше војске. Буквално је још све било у хаосу. Призренци су још одлазили преко Превалца и овим путевима према централној Србији. Мислим да је Драјковце било једино село у жуџи које је гранатирано од стране припадника УЧК, који је требало више да се расформирају, тако је, по оном Кумановском споразуму“ (м. рођ. 1975. год, разговор вођен 18. марта 2024. године).

Док од својих комшија Албанаца нису имали директних претњи по личну безбедност, Срби у Драјковцу, али и у другим сиринићким насељима, због свеошптер стања несигурности наишли су на проблем ограничене слободе кретања. Иако су припадници међународних војних снага КФОР-а недуго након повлачења српске полиције и војске са Косова и Метохије стигли у жуџу, локални Срби због страха од могућих непријатности, провокација, па и физичких напада од стране Албанаца, углавном нису напуштали своје куће, дворишта или најближе сеоско окружење. Излазак ван насеља у којима су живели обављан је готово искључиво под оружаном пратњом припадника страних мисија, што је нарочито био случај приликом кретања ван граница жуџе, када је сиринићким Србима безбедност била гарантована једино ако су путовали у тзв. *конвоју*. Посебан проблем који се јавио услед ограничене

слободе кретања био је ризик од угрожавања безбедности током обиласка имања ван ужег места живљења, што је утицало и на немогућност коришћења земљишних површина које су локални Срби држали у власништву. Ово је одређени број Албанаца искористио на начин да је ливаде, њиве, шуме и другу земљу својих суседа Срба узурпирао за своје потребе, и без надокнаде, услед чега сеча и крађа дрвећа, кошење и одношење сена, узгој жита на туђој површини, и слично, нису биле неуобичајене појаве. Албанци су се са узурпираних парцела у међувремену углавном повукли, неке су и кушили. Земљиште које је остало у власништву Срба до данас је, међутим, практично изгубило своју намену, будући да се запарложило, док се власници парцела често и даље устручавају да их обилазе и користе. Неки међу власницима, како су поједини саговорници саопштавали, данас из додатних разлога више немају економски интерес да та своја имања обрађују. Са наведеним проблемима нису се суочавали само Срби у етнички мешовитим насељима, као што је то био случај у Драјковцу, већ и Срби у чисто српским местима, као што је то, на пример, Готовуша, у чији атар су Албанци, у циљу остваривања материјалне користи, долазили из суседних села:

„Одмах после тог десетог јуна, када се наша војска повукла, ми смо имали у тој ливади испод цркве покошено сено и отац је узео виле и отишао доле мало да испласти сено. И ево га враћа се после извесног времена, дошла је једна екипа УЧК војника Шиптара, и почела да га провоцира, да виче на њега. (...) Кад смо ми видели шта се догађа, нико од нас није био спреман да после обрађује те њиве које нису биле безбедне за обрађивање. Ми, рецимо, дан-данас имамо тамо близу Фираје ливаде, њиве, које не обрађујемо. То је све велики хаос и думбус, али ко сме тамо да иде? (...) Вероватно би неко рекао: а што не смеш, не би ти урадили ништа. Не знам, нисам сигурна, и ето зато не смем“ (ж. рођ. 1974. год, разговор вођен 19. марта 2024. године).

„Дешавало се, оне горе скроз, што су наше њиве, из Готовуше, они секли дрва. Односили дрва, крали, просто речено. (...) И тада, ко смео да оде горе? Али време учинило да стока се смањила и нико није имао потребе да обрађује њиву. Сад у поље наше, овде поред села, па се њиве запоставиле... Камоли горе...“ (м. рођ. 1963. год, разговор вођен 16. марта 2024. године).

Српско-албански односи у Сиринићу после повлачења српске полиције и војске са Косова и Метохије у јуну 1999. године континуирано су били напети неколико година, да би у својој тензичности кулминирали током Мартовског погрома 2004. године. Овај догађај је за многе сиринићке Србе био изненађење, с обзиром на то да практично нико од припадника српске заједнице у жупи није очекивао да у присуству међународних мисија на ширем подручју Косова и Метохије може доћи до великог организованог напада Албанаца, још мање да се ефекти овог напада могу осетити у сáмом Сиринићу. Ситуација је, у том смислу, била осетљива нарочито у етнички мешовитим селима, односно у оном делу жупе где се животни простори Срба и Албанаца преклапају, или бар додирују, док је у насељима настаним само Србима стање било мање критично, што не значи да за становнике ових насеља оно није било забрињавајуће. У атмосфери неизвесности и страха, последице Мартовског погрома у Сиринићу нису изостале. У селу Драјковце убијени

су отац и син, што је код свих Срба у овом насељу, али и у целој жупи, изазвало велико узнемирење, као и огорчење из разлога што је наведени злочин почињен без повода, на прагу куће у којој су отац и син били смештени након што су 1999. године морали да напусте Урошевац. Према уверењу саговорника из Драјковца, злочин нису починили Албанци из села, већ вероватно припадници екстремних структура из чисто албанских насеља у сâмој жупи или однекуд ван Сиринића:

„Имали смо тај седамнаести март, па осамнаести, не вратило се никоме. То смо доживели баш онако лично јер су нам страдали мој пашеног и његов син, младић од двадесет једног лета. Могао је да буде спасен, прострелна рана је била у питању, само је било потребно довољно крви да се хируршки то врло једноставно реши. Међутим, блокада је била на путевима и један живот је изгубљен. Оба су изгубљена узалуд. Пашеног није био неки човек који би, рецимо, био некеме дужан. Наши страдалници тог несрећног марта две хиљаде четврте заиста ништа нису учинили нажао Шиптарима. Штавише, мислим да су компшије њих цениле и прихватале, али једноставно то је оно што иде мимо обичног народа. То су те неке такозване елите политичке које имају тај неки свој циљ, које се крију иза народа“ (м. рођ. 1975. год, разговор вођен 18. марта 2024. године).

Узнемиреност Срба због догађаја који су се у Сиринићу десили током Мартовског погрома додатно је интензивирала напетост у односима према локалним Албанцима. Када су страсти почеле да се смирују, како је један саговорник објашњавао, Срби у жупи „нашли су на један период затишја у ком није било већих нетрпељивости и злих духова“ (м. рођ. 1965. год, разговор вођен 13. јуна 2023. године). Поједини саговорници су сматрали да у времену које је после Погрома уследило ни многим Албанцима у Сиринићу није било свеједно, због чега су настојали да се држе по страни и да својим поступцима не изазивају додатне тензије: „И они се сами пазили да нешто не ураде, да се не закрвимо. Неки од њих су долазили ту, радили, али они ћуте, или заобилазимо једни друге“ (м. рођ. 1972. год, разговор вођен 19. марта 2024. године). Према тврдњама саговорника, било је потребно да прође више година пре него што су међусобни односи после догађаја из марта 2004. године доведени у стање за које је било могуће рећи да је побољшано. То је умногоме зависило од ситуације на вишем нивоу, што значи да су се тензије „са врха“ рефлектовале на односе Срба и Албанаца у жупи, и обрнуто: када шире на Косову и Метохији није било крупнијих криза које су превасходно у политичком смислу реметиле међуетничке односе у покрајини, тада није било значајније кризе ни у сâмом Сиринићу. Још један догађај који је после Мартовског погрома уздрмао српско-албанске односе у жупи, мада не у оној мери као што се то десило у марту месецу 2004. године, било је једнострано проглашење косовске независности од стране Албанаца 2008. године, што су фактички сви припадници заједнице Срба у Сиринићу дочекали са подозрењем. Без обзира на неке касније ситније „чарке“, како су саговорници описивали поједине кризне моменте који су се догађали на плану српско-албанских односа у жупи, после 2008. године наступио је период када код Албанаца на ширем подручју Косова и Метохије долази до извесне релаксације по питању статуса покрајине, будући да им је жељени циљ проглашења

независности био остварен, што се у знатној мери одразило и на пољу отопљавања односа припадника два народа у Сиринићу.

Имајући у виду присуство међународне управе на Косову и Метохији, извештај утицаја на међуетничке односе у Сиринићу долазио је и од стране страних мисија, које су одређеним активностима настојале да пруже допринос реализацији прокламованих циљева на којима је њихов ангажман на подручју покрајине почивао, а који су наводно били усмерени ка успостављању тзв. стандарда, односно принципа неопходних за одржив суживот Срба и Албанаца, али и припадника других етничких група. Тако је у Штрпцу, у сврху поменутог циља, УНМИК подигао модеран објекат намењен томе да се унутар њега одржава пијаца, али са идејом да у раду пијаце подједнако учествују Срби и Албанци из целог Сиринића. Иако отварање пијаце није прошло без проблема, будући да су се том чину поједини Срби у Штрпцу противили, због чега је било и одређених, али мањих инцидената, пијаца је након извесног времена заживела. Она функционише до данас, мада је, према казивању појединих саговорника, у односу на период када је отворена на њој сада све мање људи. Пијаца као место трговине многе у жупи више не занима, што не значи да до данашњег дана она не окупаља одређени број локалних Срба и Албанаца. Становници из различитих села овде долазе четвртком, када је у Штрпцу пијачни дан, користећи ту прилику да нешто продају или купе. Српско-албанске односе на пијаци један саговорник описивао је речима да се они одвијају „у крајње неком мултиетничком духу, у неком поверењу, тргује се, поздрављају се људи, иду заједно на пиће“ (м. рођ. 1972. год, разговор вођен 19. марта 2024. године).

Да ће после драматичних догађаја који су од 1999. године довели до продубљивања међуетничке дистанце и неповерења у Сиринићу доћи дан када ће на сцену ступити солидарност припадника два народа вероватно нико од Срба у жупи није веровао све док се над њима и локалним Албанцима није надвила заједничка претња. Године 2013, наиме, Министарство животне средине и просторног планирања самопроглашеног независног Косова, уз сагласност српског председника општине Штрпце, дало је извесном предузећу из Приштине дозволу за изградњу неколико малих хидроелектрана на главној реци која кроз Сиринић тече – Лепенцу, као и на реци Миљоштици која протиче кроз Штрпце. Нетранспарентност наведеног поступка и сумња у његову законитост изазвали су код становника жупе – Срба и Албанаца – страх од тога да ће изградњом малих хидроелектрана бити уништени извори пијаће воде, као и воде за стоку и пољопривреду, те да ће бити нарушен јединствен екосистем у непосредној близини Националног парка Шар-планина (*Srbi i Albanci protiv МНЕ i otrova* 2019). Да би одбранили своју животну средину и сачували оно по чему је Сиринић одувек био познат, а то је богатство пијаћих и текућих вода, житељи жупе прикупили су више хиљада потписа којима су изражавали захтев да радови на изградњи малих хидроелектрана буду обустављени, да би убрзо након тога започели и са протестима. Протести су интензивирани 2019. године, када су против протестаната једном приликом интервенисали припадници специјалних полицијских снага, што је за последицу имало сукоб мештана са албанским полицајцима, а затим и привођење двадесетак лица, од којих је њих пет – четири Србина и један Албанац – дванаест сати држано у притвору у Урошевцу. У једној акцији која

је уследила након поменутог догађаја, Срби и Албанци су код села Доња Битиња заједно са својим породицама блокирали главни пут који пролази кроз жупу, из револта што их председник општине није примао на разговор како би му предочили последице од планиране изградње малих хидроелектрана. Послови на започетим радовима били су настављени, међутим након реакције омбудсмана из Приштине, који је изражавао забринутост да „ситуација може да има непоправљиве последице по животну средину“, дошло је до тога да активности на изградњи малих хидроелектрана буду обустављене (Исто).

Солидарност испољена приликом борбе за заштиту заједничке животне средине за Србе у Сиринићу била је показатељ да са својим суседима Албанцима могу да имају односе засноване на сарадњи и узајамном поверењу. Догађаји који су током више година пратили контроверзе око изградње малих хидроелектрана за саговорнике обухваћене истраживањем представљали су „наднационалну причу“, која је, према њима, демистификовала намере не само албанских руководећих структура у покрајини, већ и оних српских на локалу, чији су интереси, како су саговорници сматрали, преовладавали над интересима припадника „обичног народа“, без обзира на њихову етничку или верску припадност. Да су, напослетку, локални Срби и Албанци заједно доведени пред свршен чин, који се одиграо тако да је изградња малих хидроелектрана у жупи ипак одобрена, показали су догађаји који су уследили након извесног времена пошто су радови на подизању поменутих постројења 2019. године били обустављени. Док су поједини представници албанских политичких странака, у време када су ове странке биле у опозицији, долазили у Сиринић и изражавали подршку мештанима у борби против изградње малих хидроелектрана, указујући и сâми на проблем нетранспарентности овог пројекта, исти ти политички субјекти, како су саговорници тврдили, променили су свој наступ после 2021. године, када су у покрајини дошли на власт. Тада су, према казивању саговорника, и они показали да се руководе превасходно својим политичким циљевима, што је за последицу имало давање дозволе предузећу из Приштине да са радовима на изградњи малих хидроелектрана настави тамо где се 2019. године било стало.

Делимично захваљујући показаној солидарности током заједничке борбе против изградње малих хидроелектрана, односи Срба и Албанаца у жупи данас су бољи него што су били у периоду после 1999. године, нарочито после Мартовског погрома 2004. године. Да се суживот припадника два народа данас у Сиринићу одвија без честих међусобних напетости био је утисак практично свих саговорника који су о овој теми говорили. Код појединих саговорника, пре свега оних у старијем животном добу, није недостајало тврдњи да међу Албанцима у жупи и даље имају пријатеље, које су стекли углавном пре деведесетих година 20. века: „Ми и сад имамо кућне пријатеље. Шиштари што нам долазили. Причамо, дружимо се. Немамо проблем“ (ж. рођ. 1959. год, разговор вођен 18. марта 2024. године); „И у кафану да одемо. Са ким сам се и раније сретао, ја се опет сретнем. Попијемо пиће“ (м. рођ. 1956. год, разговор вођен 18. марта 2024. године). Са друге стране, резимирајући раздобље у последњих четврт века, при том узимајући у обзир и период пре 1999. године, саговорници нису крили зебњу да је поверење показано између Срба и Албанаца приликом заједничких активности, као што су биле оне уперене против

изградње малих хидроелектрана, било мотивисано само актуелним догађајима, који су у одређеном тренутку били од интереса за обе заједнице у жуши, због чега су они довели до тога да међу припадницима два народа дође до зближавања. Овиме су, другим речима, саговорници настојали да укажу на проблем за који сматрају да дан-данас оптерећује међуетничке односе у Сиринићу, а то је да је међу локалним Србима и Албанцима неповерење често још увек присутно. На осећање неповерења према Албанцима код Срба у жуши велики утицај и даље има схватање по ком ће код припадника албанске етничке групе осећање припадности свом народу увек преовлађавати над личним међуетничким везама са припадницима српске заједнице, ма колико ове везе изгледале срдачне или пријатељске. Лојалност Албанаца националним циљевима прокламованим од стране албанских политичких лидера у покрајини, у том смислу, за саговорнике је представљала главну баријеру успостављању трајнијег осећања поверења код Срба према својим албанским суседима у жуши. Опажање које су у вези са наведеним саговорници износили било је да се Албанци генерално, не само у Сиринићу, веома брзо и лако приклањају порукама које стижу од њихових националних првака, за шта су као пример наводили прилике у жуши у најновијем периоду, и то пре и после 2021. године. Наведена година узимана је као преломна из разлога што је на власт у систему самопроглашеног независног Косова тада дошла албанска странка Самоопредељење (*Vetëvendosje*), која је својим потезима на нивоу покрајине убрзо почела да спроводи знатно радикалније мере према Србима у односу на партије које су претходних година биле на власти, што се, како су саговорници тврдили, одразило и на стање у Сиринићу. Док дуго после критичних догађаја у првој декади 21. века – Мартовског погрома и једнострано проглашене косовске независности – у жуши готово да није било значајнијег међуетничког инцидента, од 2021. године до данас у Сиринићу је забележено неколико екстремних поступака Албанаца уперених против Срба.¹¹

Говорећи о данашњим српско-албанским односима у жуши, један саговорник их је описао тако да су они слика „једног разореног, повређеног друштва, једног тотално поремећеног друштва свих ових година“ (м. рођ. 1965. год, разговор вођен 13. јуна 2023. године). Проблем узајамног неповерења међу Србима и Албанцима у Сиринићу већина саговорника гледала је као двосмерну улицу, у којој је однос неповерења Албанаца према Србима вероватно израженији него обрнуто, што је повезивано са схватањем да је код припадника албанске етничке групе присутно одсуство осећања слободе да са својим комшијама Србима имају отворено блиске и срдачне везе. Одређени број Албанаца се, према наведеном схватању, због бојазни од тога да ће наићи на осуду унутар своје заједнице, посебно сународника који су

11 На Бадњи дан 2023. године пуцано је на дечака и младића из села Готовуше када су се кући враћали након сече бадњака у шуми. Обојица су рањени, а на њих је пуцао локални Албанац (*Ranjeno dvoje Srba kod Štrpca* 2023). Следеће године, на кућу Србина у селу Доња Битиња пуцао је Албанац из Мачитева, села надомак Сиринића у општини Сува Река. Мештани су овом приликом изјавили да је циљ Албанаца био да се Срби у селу застраше. Неколико вечери пре овог догађаја, Албанци су на годишњицу смрти Адема Јашарија, вође ОВК-а убијеног 1998. године у селу Преказе, у истом селу палили ватре изнад српске цркве. Становници села су рекли да су то радиле комшије у циљу провоцирања локалних Срба (*Incident u Štrpcu* 2024).

екстремно национално оријентисани, повлаче у комуникацији са локалним Србима и тако одржавају дистанцу према њима, што континуирано утиче и на одржавање односа међусобног неповерења:

„У том дуелу између нас и њих више то неповерење имају они него ми. Њима се чак и у изузетно добрим међуљудским односима, између два оца рецимо, где ћу ја васпитати дете и он своје... А он ми је пријатељ... Он никад неће поступити на тај начин да стопроцентно васпитава дете да буде мој пријатељ и друг. Увек оставља неки простор и резерву“ (м. рођ. 1972. год, разговор вођен 19. марта 2024. године).

„Са некима и сада можеш да се дружиш. Некима, не свима, остало да воли да се дружи са Србима. Али међу њима после, не сме од другог Шиптара. Што ти имаш са њим? Значи шурујеш нешто. Из страха. Иначе, они што су поштени, да кажем искрени, кажу да им је било добро са Србима. Да и сад желе да се друже, али... Дошло је сад тако“ (м. рођ. 1954. год, разговор вођен 14. јуна 2023. године).

На питање о могућности трајног суживота Срба и Албанаца у жуџи, у миру и без међусобних тензија, готово ниједан саговорник није имао одговор за који је могао да каже да иза њега са сигурношћу стоји. Очекивања, боље речено надања саговорника, била су већином сведена на представу елементарног нивоа живота једних поред других, уз међусобно уважавање и добре комшијске односе, што је један саговорник дефинисао речима: „О, добар дан комшо! Мирдита комшо! Е, ништа изнад тога. Искључиво добри комшијски односи. Искључиво!“ (м. рођ. 1962. год, разговор вођен 12. априла 2024. године). Све преко наведеног, у смислу оснаживања узајамне сарадње, па и афирмисања веза заснованих на пријатељским односима, што би евентуално могло да води ка успостављању дуторочне међуетничке хармоније у жуџи, за саговорнике је представљало хипотетички сценарио према чијем остварењу су изражаваали углавном скептицизам. Јер, како је један саговорник описивао однос Албанаца према Србима, „за њих важи једно правило: свака птица своје јату! (...) Њима се отвара пут за нешто много више, они верују у те њихове идеје Призренске лиге, о тоталној независности, о тоталном живљењу на једној територији искључиво албанског живља, и ти му као такав сметаш“ (м. рођ. 1972. год, разговор вођен 19. марта 2024. године).

За могућност трајног суживота припадника два народа, према схватању саговорника, било би потребно да буде испуњен један главни услов, а то је да положај оба народа почива на односима међусобне равноправности, што, како су саговорници сматрали, данас у Сиринићу, али и на целом Косову и Метохији, није случај. Иако демографски у жуџи чине већину, сходно чему имају руководећу позицију у локалној самоуправи која функционише у систему самопроглашеног независног Косова, сиринићки Срби се, како су саговорници истицали, у постојећим околностима, нарочито у контексту примене Бриселског споразума из 2013. године и постепеног гашења српских институција на подручју покрајине, осећају препуштеним сâми себи, односно остављеним од стране државе коју сматрају својом, а то је држава Србија. Оно што припадницима заједнице Срба у Сиринићу годинама недостаје јесте осећање слободе, док су код Албанаца, према оценама саговорника,

тенденције за доминацијом и контролом стално присутне. Правећи паралелу између лојалности Албанаца свом националном корпусу и настојања да покажу моћ над Србима коју су стекли проглашењем своје државе, са једне стране, и епилога заједничке српско-албанске борбе против изградње малих хидроелектрана у Сиринићу, са друге стране, претходно цитирани саговорник изнео је опажање да је неуспех поменуте борбе за локалне Србе морао да буде очекиван. Јер власник предузећа из Приштине које је планирало изградњу малих хидроелектрана био је Албанац, сходно чему је могло бити извесно да ће они који су протестантима прво давали подршку, а затим дошли на власт, дотичном Албанцу на крају дозволити да у већински српској средини подигне планирана постројења. – „Е, да је власник био Србин“, резонувао је поменути саговорник, „Шиштари би то што је било започето можда већ првог месеца срушили!“.

ЗАКЉУЧАК

Резултатима истраживања представљеног у раду пружен је допринос разматрању српско-албанских односа у шарпланинској жупи Сиринић у контексту положаја локалних Срба у раздобљу од НАТО агресије на СР Југославију 1999. године до данас. Приказ односа Срба и Албанаца у Сиринићу дат је из угла припадника истраживане српске заједнице, што значи да је акценат у раду био стављен на субјективну перцепцију истраживаног проблема. Резултати истраживања указали су на комплексност проучаване теме, будући да су међуетнички односи на посматраном подручју изражавали рефлексију односа припадника две етничке групе наслеђених из периода пре 1999. године, док су се, у исто време, они налазили под утицајем дијаметрално различитог положаја Срба и Албанаца на Косову и Метохији после наведене године, који су одражавали позицију моћи албанске стране над српском страном. Српско-албански односи у Сиринићу, према перцепцији локалних Срба, испољавали су једну главну карактеристику, која би се вероватно најбоље могла описати термином амбивалентност, што значи да су односе са својим суседима Албанцима припадници истраживане српске заједнице најчешће доживљавали кроз призму односа у којима су се преплитали суживот и сарадња, са једне стране, и међусобно неповерење, са друге стране. Српско-албанским сукобом који је на Косову и Метохији ескалирао на крају 20. века и његовим последицама неповерење међу Србима и Албанцима у Сиринићу продубљено је толико да је у контактима припадника два народа наступио практично потпуни прекид. До извесног отопавања односа у међувремену је дошло, забележени су чак и примери међусобне сарадње, нарочито у ситуацијама када су и једни и други имали заједнички циљ, међутим неповерење међу припадницима две етничке групе до данас и даље постоји. Оно због чега су Срби у Сиринићу према Албанцима највише неповерљиви, судећи према становишту готово свих саговорника обухваћених истраживањем, јесте схватање да ће код Албанаца у односу на личне везе са припадницима српске етничке групе, макар те везе биле и пријатељске, увек превладати осећање припадности свом, албанском народу. Наведена опсервација довођена је нарочито у везу са утицајем политике, односно настојањима усмереним ка реализацији албанских националних

циљева на Косову и Метохији, што је у очима саговорника био чинилац који је однесе Срба и Албанаца у жупи, било комшијских, пријатељских, или неких других заснованих на личним везама, чинио изузетно осетљивим.

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

- Incident u Štrpci 2024: Incident u Štrpci: Pucao pa na kuću Srbina postavio venac, uhapšen.* <<https://kossev.info/kosovo-vesti-strpce-donja-bitina-incident-venac-pucao/>>. [20.09.2024].
- Локални акциони план 2009: Локални акциони план за унапређење положаја издељих и интерно расељених лица оштинне Штрпце.* <https://kirs.gov.rs/media/uploads/Lokalni-akcioni-planovi/Usvojeni-LAP-ovi/lap_strpce.pdf>. [10.09.2024].
- „Odbroјavanje“ 2023: „Odbroјavanje“: Srpska zajednica na Kosovu uz egzistencijalni strah i manjak optimizma, između licemerja i nametnutih rešenja.* <<http://www.radiokontaktplus.org/vesti/odbroјavanje-srpska-zajednica-na-kosovu-uz-egzistencijalni-strah-i-manjak-optimizma-iz-medu-licemerja-i-nametnutih-resenja/42398>>. [25.08.2024].
- Opštinska strategija 2021: Opštinska strategija za poboljšanje socijalnih i porodičnih usluga 2022-2024, opština Štrpce.* <<https://kk.rks.gov.net/shterpce/wp-content/uploads/sites/29/2021/10/01-020-08-13874-21-srpski.pdf>>. [10.09.2024].
- Ranjeno dvoje Srba kod Štrpca 2023: Ranjeno dvoje Srba kod Štrpca, na dečaka i mladića pucano iz vatrenog oružja; Nisu životno ugroženi.* <<https://kossev.info/ranjeno-dvoje-srba-kod-strpca-na-decaka-i-mladica-pucano-iz-vatrenog-oruzja-nisu-zivotno-ugrozeni/>>. [20.09.2024].
- Srbi i Albanci protiv MHE i otrova 2019: Srbi i Albanci protiv MHE i otrova.* <<https://kossev.info/srbi-i-albanci-protiv-mhe-i-otrova/>>. [18.09.2024].

ЛИТЕРАТУРА

- Богдановић 1985: Димитрије Богдановић. *Књига о Косову*. Посебна издања, књ. DLXVI. Београд: Српска академија наука и уметности.
- Вуцић 1998: Богољуб Вуцић. *Педесет година Културно уметничкој друштва „Цвејко Грбић“ 1948-1998*. Штрпце: КУД „Цветко Грбић“.
- Вучинић Нешковић 2013: Весна Вучинић Нешковић. *Методологија истраживања у антропологији: Од нормативне до искуствене*. Етнолошка библиотека. Посебна издања, књ. 10. Београд: Српски генеалошки центар.
- Гаталовић 2016: Миомир Гаталовић. *Косово и Метохија у државној полицији Југославије 1958-1965*. Београд: Институт за савремену историју: Друштво историчара Србије „Стојан Новаковић“.
- Gusic 2020: Ivan Gusic. *Contesting Peace in the Postwar City: Belfast, Mitrovica and Mostar*. London: Palgrave Macmillan.
- Dejzings 2005: Ger Dejzings. *Religija i identitet na Kosovu*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Zdravković 2005: Helena Zdravković. *Politika žrtve na Kosovu*. Beograd: Srpski genealoški centar.
- Златановић 2018: Сања Златановић. *Етничка идентификација на јослараном подручју: српска заједница југоисточног Косова*. Београд: Етнографски институт САНУ.
- Imami 1998: Petrit Imami. *Srbi i Albanci kroz vekove*. Beograd: Radio B92.
- Јастребов 2018: Иван Степановић Јастребов. *Смара Србија и Албанија*. Београд: Службени гласник.
- Јевтић 2005: Ђорђе Јевтић. *Етничким насиљем до сјајуса*. Приштина: Народна и Универзитетска библиотека „Иво Андрић“.
- Kuljić 2006: Todor Kuljić. „Rat i sećanje – Studije istorijske svesti. Ur. Olga Manojlović Pintar. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 76–89.
- Марковић Савић 2018: Оливера Марковић Савић. *Етнички етос: социолошко истраживање етнички етоса у северном делу Косовске Митровице*. Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини с привременим седиштем у Косовској Митровици.

- Медојевић, Милосављевић 2023: Јово Медојевић, Саша Милосављевић. „Демографске промене у укупном броју и етничкој структури становништва Сиринићке жупе од 1913. до 2011. године“. *Зборник Мајшнице српске за друшћивене науке*, св. 185, 61–77.
- Mihailović 1998: Srećko Mihailović. „Etnički autostereotipi i heterostereotipi na Kosovu“. *Sociologija*, Vol. 40, br. 3, 411–426.
- Младеновић 2019: Радивоје Младеновић. „Говор северношарпланинске жупе Сиринић“. *Српски дијалектолошки зборник LXVI/1*. Београд: Српска академија наука и уметности: Институт за српски језик САНУ, 1–1047.
- Павловић 2018: Александар Павловић. „Женидба Краљевића Марка‘ на дан Белих поклада у Штрпцу“. *Башићина*, св. 44, 469–497.
- Павловић 2021: Александар Павловић. *Свакодневица Срба у северној Косовској Митровици*. Лепосавић: Институт за српску културу – Приштина.
- Павловић 2023: Александар Павловић. „Прилог разматрању концепта ‘помирења‘ Срба и Албанаца на Косову и Метохији: Ставови припадника српске заједнице у Косовској Митровици“. *Косово и Метохија кроз чињенице, њумачења и симболе*. Књ. 2. Ур. Ивана Рајовић Женарју и Весна Зарковић. Лепосавић: Институт за српску културу – Приштина, 253–281.
- Radovanović 1998: Svetlana Radovanović. „Albanci Siriničke župe. Prilog proučavanju multietničkih zajednica šarplaninskog regiona Srbije“. *Stanovništvo* 1–2, 49–80.
- Рибих 2008: Владимир Рибих. „Неформална политичка мобилизација и нестрпљиви национализам на Косову и Метохији“. *Етноантрополошки проблеми*, н. с., год. 3, св. 1, 229–242.
- Урошевић 2001: Атанасије Урошевић. *О Косову: Антрополошке студије и друшћивене науке*. Приштина: Народна и универзитетска библиотека „Иво Андрић“: Институт за српску културу; Гњилане: Књижара „Свети Сава“.
- Hofbauer 2009: Hannes Hofbauer. *Eksperiment Kosovo: Povratak kolonijalizma*. Beograd: Albatros Plus.
- Цвијић 1996: Јован Цвијић. *Основе за географију и геологију Македоније и Сјане Србије*. Сабрана дела, књ. 12. Београд: Српска академија наука и уметности: Завод за уџбенике и наставна средства.

Aleksandar S. PAVLOVIĆ

CONTRIBUTION TO THE ETHNOGRAPHY OF SERBIAN-ALBANIAN
RELATIONS IN ŠAR MOUNTAINS ŽUPA SIRINIĆ: A VIEW
FROM THE LOCAL SERBS' PERSPECTIVE

SUMMARY

The author presents a part of the results of his field research in Šar Mountains Župa Sirinić, a region in the extreme south of Kosovo and Metohija. Starting from the fact that this region has the character of an ethnically mixed area, since, beside the Serbian majority, there also live Albanians, the attention in the paper is paid to the local Serbian-Albanian relations in the context of the position of the Serbs living in Sirinić in the conditions of socio-political processes in Kosovo and Metohija after the NATO aggression on FR Yugoslavia in 1999 until today. The studied problem was observed from the perspective of the local Serbs, which means that in order to achieve the goal of the research the emphasis was placed on the analysis of the discourse of the members of the researched Serbian community. The results presented in the paper were obtained on the basis of field research conducted in Sirinić on several occasions during 2023 and 2024. The results of research affirmed the complexity of the studied topic, since the inter-ethnic relations in the observed area reflected the character of the relationship between the members of the two ethnic groups inherited from the period before 1999,

while, at the same time, they were under the influence of diametrically different positions of Serbs and Albanians in Kosovo and Metohija after the mentioned year, which expressed the position of power of the Albanian side over the Serbian side. Serbian-Albanian relations in Sirinić, according to the perception of local Serbs, manifested one main characteristic, which could probably be best described as ambivalent, which means that, through the prism of the members of the researched Serbian community, the relations with their Albanian neighbors are most often experienced as intertwined coexistence and cooperation, on the one hand, and mutual distrust, on the other.

Keywords: Sirinić, Serbs, Albanians, Serbian-Albanian relations, Kosovo and Metohija.

